

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Polgár Géza*

Cím: *Mesélő utcátáblán*

Forrás: *Újság*

Bp. (Hely) *1942 júl. 19.* (Idő) (Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás	
Tárgy	<i>425.092.1</i>
Hely	
Idő	<i>"1942"</i>
Személy	

MESÉLŐ UTCATÁBLÁK

Avassuk ünneppé az új utcák, terek elkeresztelését

Ott kell kezdenem, hogy előjáróban elmondok egy régi, kedves emlékeket. Sohasem felejttem el, milyen boldogan újságolta nekem *Blaháné*, élete utolsó éveiben azt a nevezetes esetet, hogy az „ő Népszínháza” előtti kis teret, amelyen Tinódi Lantos Sebestyén pengeti bronzlantját, az ő nevére keresztelték el:

— Na látja, kedves barátom, — mondotta lelkesedve, csillogó szemmel —, most már nekem terem is van; a kedves, kis „*Blaha Lujza-tér*”. Hát nem boldogság ez?! Mondhatom, nagyobb öröm nem is érhetett most, ebben a csunya, szomorú világban, mert ha elmúlnak ezek az idők, nyilván szívesen emlékeznek majd rám az emberek, valahányszor erre járnak.

Blaháné legelső látogatása a „Blaha Lujza-téren”

És minthogy éppen akkor szögeztek föl a téren az ő nevét megörökítő táblácskákat, le is sétált az Emke fölötti, elsőemeleti erkélyes lakásáról, hogy gyönyörködjék a tulajdon terében. Kérésére vele tartottam én is és mielőtt lementünk, Vilmának, haláláig hűséges házvezetőjének még odaszólt:

— Vilma lelkem, ha keresnek, lenn vagyok a teremen... De értem ne jöjjön ám, mert ott akarok sétálni

ebédig. És le is mentünk nyomban. A nagvasszony kétszer-háromszor is körülsétálta a teret. Mindegyik táblácska előtt megállt, hogy leolvassa róla, mintha nem ismerné és csak lassan betűzte így:

— Bla—ha Luj—za-tér!
Ime így beszélt róla a legilletékesebb, azaz a legközelebbiről érdekelt fél, a magyar színművészetnek örök dicsősége. Érdekes, hogy *Blahánéval* az idevágó rendelet ellenére, — még életében neveztek el róla közteret. De nyilván meglepődéssel fogadta ezt a közvélemény is, mert ezzel a kitüntetéssel olyasvalaki tisztelt meg, akit amúgy is szívébe zárt minden magyar ember.

Ez a kedves apróság jut eszembe most, amikor Budapest utca neveinek a nyilvánosság előtt való emlegetését időszerűnek tekintem, még pedig éppen azért, mert *történelmi, sőt világtörténelmi idők* élünk. Ha ugyanis kissé belenézünk a dolgok mélyébe, látjuk, mennyire nem jelentéktelen, hanem egyenesen nevezetes cselekedet egy-egy utcának, térnek az elnevezése; mennyi *világgraszoló esemény* éled föl lelkünkben, ha az utca nevek birodalmában barangolunk.

Jókai-, vagy Baross-utca

Gondoljuk csak meg, hogy pl. *fél-századdal* ezelőtt, — amint *Toldi*

László volt fővárosi levéltáros gondos munkájában látom, — mindössze 900 elkeresztelt utcája volt Budapestnek, míg ma már majdnem 2500 elnevezett utca és tér van a világvárossá nőtt fővárosban. Az utcaelnevezések ügye tehát *közügy*, mert akármilyen közömbösen haladunk is el egy-egy utca, vagy tér házszorai között, érdemes és elgondolkodtató ráemlékezniük mindarra és azokra, amik és akik eszünkbe jutnak egy-egy utcánév nyomán. Tessék csak elképzelni, hogy pl. 1891-ben sokat vitatták a kérdést, hogy a két Stáció-utcát mire kereszteljék? Szó volt akkor arról, hogy mivel *Jókai* Mór ott lakott, sőt háztulajdonos is volt ugyanott, az ő nevére keresztelik el, de mivel *Baross* Gábornak, félszázaddal ezelőtti kereskedelmi miniszterünknek vitathatatlan érdemei voltak a zónatarifa behozatalával, ő lett a győztes és a Stáció-utcaból *Baross-utca* lett. Ez maga is bizonyítja, milyen nagy jelentősége van annak, hogy utcáinkat, tereinket közmegegyezésre és *helyesen* nevezzük el. Hogy ez mennyire igaz, bizonyítja az is, hogy nemrég egyes lapok hasábjain érdekes és termékeny vita folyt és folyik elég sűrűn arról, hogy kinek az ötlete a *történelmi utcátáblák* dolga? Mielőtt tehát ennek az állandóan időszerű kérdésnek mai érdekességeiről szólnék, vessünk egy

pillantást néhai *Vadász* Ede krónikás kartársam összeállítására nyomán, a *mult* század idevágó dolgaira.

Hol késik a Kacsóh Pongrác utcája?

Már ötven évvel ezelőtt határozott céltudatosság mutatkozik utcáink és tereink elnevezésében. Az utca nevek megörökítik a *szabadságharc* emlékeit, ilyen utcánév 12 van. *Történelmi nagyságaink* nevét 45 utcánév őrzi, *államférfjainkról* 15 utcát, kiváló *íróinkról* pedig 35 utcát és teret neveztek el. Érdekes, hogy ezek között ma már kevésbé ismert íróink is szerepelnek (*Barcsay, Orczy, Czákó*). A *művészvilág* jelesik közül mindössze öt színész: *Bulyovszky, Egressy, Kántorné, Lendvai és Szerdahelyi*;

négy színész: *Bihari, Liszt, Mosonyi és Magyary* és három *festőművész*: *Markó, Telepy és Zichy* nevét viselték az utcák. (Itt említjük meg, hogy például *Kacsóh Pongrác*nak, a János vitéz zeneköltőjének máig sincsen utcája a fővárosban, holott halhatatlan művével nemcsak, hogy ezt a megtiszteltetést régen kiérdemelte, de jól tudjuk azt is, hogy *Kacsóh* híveinek egy tiszteltreméltó csoportja, illetékes helyen ismételtön megette ez irányban a szükséges lépéseket, mindmáig eredménytelenül. Az érdekes és jellemző eset pedig így esett meg.

Tudvalevő, hogy *Kacsóh Pongrác* évekig fizika-matematika tanára volt a tavaszmezőutcai gimnáziumnak. Volt tanítványainak jórésze, egy szép napon — persze akkor, amikor a zeneköltő-professzor nevét már ország-világ ismerte és becsülte —

egyesületbe tömörült és így terjesztelte a Közmunkatanács színe elé azt a kérésüket: nevezzék el a *Tavaszmező-utcát Kacsóh Pongrác-utcának*. Hogy, hogy nem, ez a megokolt kérés máig sem teljesült, ellenben a volt *Kacsóh*-diákok testülete olyasféle értesítést kapott, hogy a *Tavaszmező-utcát nem*, de az oda közel eső egyik mellékutcát hajlandók lennének *Kacsóh Pongrác-utca*ra elkeresztelni... Az igazság pedig az, hogy máig még *ez sem történt meg*, hogy miért, ki tudja?

Az utcaelnevezések irodalm

Természetes, hogy azokról a kiváló férfiakról, akik a főváros fejlesztése körül érdemeket szereztek szintén neveztek el utcákat, e nevek között azonban sok van, amelyek már a legöregebb emberek sem emlékeznek. Ime: *Schuszter János, Stafjenberger, Havas, Ranóldér, Zsivora*. Néhány híres *orvostanárunk* is kapott utcát és sok *katonai vonatkozású* utcánév is van és vannak utca nevek az *Alkotmány* köréből (*Király, Katona, Nádor, Alkotmány*), elneveztek továbbá 66 utcát helységekről és városokról, folyóinkról, hegyeinkről és növényeinkről is.

A kiegyezés esztendejében, 1867-ben történt, hogy Pest város vezetősége a városi élet erős fellendülése idején elhatározta a régi utca nevek eltörlését azzal, hogy helyükbe történelmi szerepet játszó férfiak nevét teszi. Éppen *Gallina Frigyes* fővárosi tanácsnok említi egy érdekes kis füzetében, hogy az 1850-es és 70-es évek folyamán már jelentősebb *irodalma*

is keletkezik az utcaelnevezések ügyének, amely megállapítja, hogy voltaképpen egész Európáscrte eléggé későn kezdtek foglalkozni az utcák és terek elnevezésével. Nyoma van annak, hogy jó hosszú ideig maga a lakosság nevezte el az utcákat szükség szerint, vagy ötletszerűen. A házak megszámozását például *Berlinben* is csak az 1700-as évek elején — a páros és páratlan oldal bevezetését pedig *Bécsben*, az 1800-as évek legelején kezdték meg.

Egyike a legértékesebb idevágó munkáknak *Schmoll Lajos* egykori városi levéltáros könyve, amely 1906-ban jelent meg és amelyben külön fejezet foglalkozik a Pest városi utcák és terek több mint száz év előtti, 1817. évbéli állapotával. Ez a lelkiismeretes kutatások során keletkezett munka felemlít sok olyan utcanevet, amelyet bizony kár volt eltörölni, mert a szinte patinás nevek helyére ugyszólván *semmitmondó* nevek kerültek, egészen indokolatlanul. Így például a *Delizsánc*-utcából *Gyorskocsi-utca* lett, a *Dáma*-utcából *Anna-utca*, eltűnt a *Biedermeyeres hangzású Kalácsütő- és Türedelem-utca* és még sok más utcánév, amelynek bizony megmaradhattak volna, akár egy-egy műkincsünk.

Uj utcák

Viszont érdekes és érdemes, ha csak nagyon felületesen is, megemlékeznünk arról, hogy napjainkban, azaz napjainkig miféle új utcák, illetve utcanevek születtek. Tehát *Ady Endre* nevéet kapta a *Bimbó-utca* egy része. Az *Albrecht*-utból: *Hunyadi János*-, az *Alkotás*-utcából: *Gömbös Gyula*-ut lett. Az *Amazon*-utca: *Hutyra Ferenc*-, a *Balaton*: *Rothermere*-, a *Bástyasétány*: *gróf Bethlen István-bástyasétány*, a volt *Konkoly-utca*: *Benedek Elek*-, a *Birsalma*: *Ráth György*-, a *Gólya*: *Bókay János*, a *Borz*: *Kaas Ivor*, a *Csillag*: *Gönczy Pál*-, a *Sarkantyus*: *Dalmady Győző*-, a volt *Madách-utca*: *Dankó Pista-utca* lett. Viszont *Madách Imre* teret kapott a VII. kerületben, ahol igen ötletesen két új utca: az *Ádám- és Éva-utca* torkollik bele. A *Flór-utca*: *Rákosi Jenő* nevéet kapta, a *Gyöngytyúk-utcából* *Gyulai Pál-utca*

lett és a III. kerületben *Gyóni Géza* is kapott utcát.

Országgyarapító *Kormányzó urunk* nevéet a róla elnevezett *Bástyasétány*, *Híd, Körter* és *Ut őri* az utókor számára. Az *Oktagonból* *Mussolini*-, a *Köröndből* *Hitler*-ter lett. A *Soroksári-ut* egy részét: *Jászai Mari* nevére, a *Károly-körutat*: *Károly király-utjára* keresztelték. De utcát, vagy teret kapott idáig: *Papp-Váry Elemérné*, *Pósa Lajos*, *Prielle Cornélia*, *Puskás Tivadar*, *Rumbach Sebestyén*, aki neves orvos volt és háza is volt a mai *Rumbach-utcában*, továbbá *Stróbl Alajos*, *Szabolcska Mihály*, *Ujházi Ede*, *Vajda János*, *Volkmann Róbert* stb.

Tréfás, furcsa utcanevek

Volt pár évtizeddel ezelőtt 74 olyan utcánk, amely egy-egy női, vagy férfi keresztnévvel. De voltak, sőt vannak tréfások is: *Sárkány*-, *Amazon*-, *Patkó*- stb. A világháború után elcsúszott magyar országrész egész csapattnyi városának nevéet kapta meg egy-egy utcánk, vagy terünk, pl. *Ujvidék*-, *Pancsova*-, *Nagyberek*-, *Bácska*- stb. — Vizeink, hegyeink, növény- és állatvilágunk birodalmából is vagy kétszáznak a nevéet viseli egy-egy utcánk. És ha van egy-egy ilyen utcánév is, mint *Duna*-, *Gellért*-, *Jázmín*-, *Afonya*-, *Bazsarózsa*-, *Dinnye*-, *Mogyoró*-, *Retek*-, de meg ilyen is: *Adonisz*-, *Füge*-,

Furulya-, *Hajadon*-, *Rövid*-, *Százszem*-, *Páva*-, *Fecske*-, *Tilinkó*-, *Törpe*- stb. érdekes, hogy arra nagy óvatossággal ügyeltek, hogy állatnevek ne szerepeljenek egy utca névtábláján sem. A hajdani utcanevek között volt ugyan valamikor réges-régen egy „*Ló-ösvény*“, nyilván azért, mert ott jártak fel a magyar és török katonák, zsoldosok, nyergesek a vezetéklovakkal a várba, de idővel ezt a nevet eltörölték és ezt az utcát a ma is meglévő *Jégverem-utca*ra keresztelték. Végül vissza kell még térnem arra a *vitára*, amely nemrég a történelmi utcatáblák dolga körül folyt, természetesen anélkül, hogy kutatóink, vajjon ebben a kérdésben mi kinek az ötlete? Csupán a történelmi hűség kedvéért legyen szabad megemlítenem, hogy még 1925-ben *Havass Rezső* volt fővárosi bizottsági tag ez irányban indítványt is tett, majd *Galina Frigyes* 1931-ben ugyancsak azt

ajánlotta, hogy az utcatáblák nevet márványba, kőbe véssék, a kitüntetett kőpedig pedig dombormű formájában helyezték el ott, sőt éjjel villanylámpással világítsák meg. Az ötlet tehát nem új és semmi hiba nincsen abban, hogy többen, érdemes formában fesszegetlik.

Jómagam azonban ebben az ügyben a következő valóban új és eredeti ötletet ajánlom az illetékes körök szives figyelmébe: *Tegyük ünnepi eseményé az utcák és terek elkeresztelésének aktusát!*

Ha pedig a város illetékes helye ezt nem győzné költséggel: itt a megoldás módja is. Ha valamely kiválóságunkat meg akarjuk tisztelni utcával, vagy térrel, tessék az egész ügyet annak a Kamarának, vagy más közületnek a kezébe letenni, ahová az illető tartozik.

Pl. *Magyar Tudományos Akadémia*, *Petőfi*-, *Kisfaludy Társaság*, *Egyházak*, *Honvédség*, a különféle *Kamarák*: *Sajtó*-, *Ügyvédi*-, *Orvosi*-, *Film*- és *Színművészeti*-, *Mérnöki*-, *Gyosz* stb., stb. Ezek azután az illetőnek hozzátartozóit, baráti körét, tisztelőit stb. meghívják az utcakeresztelés ünnepére. Magát az elkeresztelés aktusát pedig tessék ünnepélyessé, nyilvánossá avatni olyformán, hogy a kérdéses utca, vagy tér elején, vagy más megfelelő helyén, készítettnek egy *köpad*, *beugró*, vagy *esőtől védett*, néhány ember (családtagok) befogadására alkalmas férőhely, ahol a falba ünnepélyesen behelyezték üveg alá az illetőnek életfolyását ismertető diszes *pergamentet*, *képmását*, esetleg arra való legnevezetesebb *alkotásának* egy-egy fényképét, miniatűrjét, hogy mindenki, aki arra jár: *láthassa, olvashassa, amit látni, tudni illik!*

Az ilyen elkeresztelési, avatási ünnepségen valaki méltatná az illetőt, beszélne munkásságáról, elszavalná egy költeményét, idézne arra való műveiből stb. Különösen a *tanulmányosság* figyelmét kellene az ilyen ünnepségekre, akár hivatalosan ráirányítani, mert hiszen így az utcatáblákon keresztül valóssággal megelevenednek és közkinccsé válnak az egész magyar irodalom- és művelődéstörténet.

Az egész világon *Budapest lenne a legelső város*, amely az utcakeresztelés ténylet ünnepélyes formában megülné s egyúttal ez az intézmény *szinmagyar* intézmény lenne és országos jelleget is kapna.

Ne rejtjük véka alá azt, amire az egész világ előtt büszkék lehetünk:

Polgár Géza